

ФОРМУВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглядається вагомість міжетнічної толерантності для практичної діяльності майбутніх учителів початкової школи, які навчаються у магістратурі. Зокрема встановлено, що в освітньому середовищі початкової школи, нетерпимість та інтолерантність до представників певних меншин, мігрантів, переселенців, тому учитель має володіти міжетнічною толерантністю. Поліетнічне освітнє середовище представляє собою установу з багатокультурним контингентом, що включає багатонаціональний і різноконфесійний склад, та є простором позитивної взаємодії. У цьому середовищі проходить активне залучення усіх суб'єктів освітнього процесу до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей, а також створюється простір для позитивної взаємодії усіх представників різних етносів, з метою максимального задоволення їхніх освітніх потреби.

Міжетнічну толерантність розуміємо як систематизуючу якісну характеристику особистості, яка свідчить про внутрішню гармонію, розвинуту здатність до самоконтролю й самокорекції з представниками різних етносів та сприяє налагодженню психологічно комфортної ситуації для ефективної діяльності на засадах позитивного синергічного ефекту. У її структурі виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-поведінковий, рефлексивно-творчий компоненти та конкретні показники, а також високий (творчий), достатній (продуктивний), середній (задовільний), низький (репродуктивний) рівні. З метою досягнення чіткості під час організації експериментального дослідження розроблено діагностичний інструментарій для визначення рівня сформованості міжетнічної толерантності майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки в магістратурі. Констатувальний етап експериментального дослідження було організовано на базі сімох закладів вищої освіти до якого залучені магістранти спеціальності 013 «Початкова освіта». Отримані результати довели стихійність формування міжетнічної толерантності та засвідчили потребу цілеспрямованої діяльності з її формування в процесі фахової підготовки в магістратурі.

Ключові слова: міжетнічна толерантність; поліетнічне освітнє середовище; майбутні учителі початкової школи; формування міжетнічної толерантності; констатувальний етап експерименту; результати.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасна ситуація в Україні, як багатонаціональній державі, активізує процеси етнічного взаємодії, що робить все менш можливим збереження етнічної замкнутості. З одного боку спостерігаємо, що міжетнічна

нетерпимість не зменшується, а зростає, з іншого боку, цілком зрозумілим є мирне співіснування народів та етнічних груп. Наголосимо, що в останній період в політичному, економічному і духовному житті нашої держави відбувалися явища, які вплинули на соціальну стабільність в українському суспільстві. Нині, для уникнення негативних моментів у міжетнічному спілкуванні велике значення надається розробці та впровадженню освітніх програм, що сприяють гуманізації міжетнічних відносин.

Наголосимо на тому, що стратегічними цілями державної етнонаціональної політики є створення сприятливих умов для загальнонаціональної консолідації. Тому формування міжетнічної толерантності є однією з найважливіших складових свідомого, цілеспрямованого регулювання суспільних процесів, яка на сьогодні є надзвичайно актуальною і потребує ґрунтовного й виваженого наукового дослідження. Складність феномену «міжетнічна толерантність» полягає в тому, що його формування відбувається під дією численних чинників: соціальних, етнічних, культурних, політичних, психологічних, педагогічних тощо. До прикладу, у Закарпатській області проживають представники понад 100 національностей. Проте, на жаль, впродовж останніх років спостерігається тенденція до посилення напруги у міжетнічних відносинах, зокрема і в освітньому середовищі початкової школи, нетерпимість та інтолерантність до представників певних меншин, мігрантів, переселенців. Ці факти актуалізують потребу формування міжетнічної толерантності у майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення порушеної проблематики та на які опирається автор, засвідчує, що питання толерантної поведінки у цілому та міжетнічної толерантності зокрема є доволі актуальними та представлені у пошуках як науковців-методистів, так і практиків. Зокрема, наукові доробки Б. Андрієвського [1], В. Євтуха [3], Т. Фокіної [2] та ін. висвітлюють сутність міжетнічної толерантності. З'ясовано, що психолого-педагогічні аспекти структури міжетнічної

толерантності представлені у публікаціях С. Скворцової [4], І. Тишик [5] та ін. Нині доволі активно йде розробка діагностичного інструментарію для визначення та діагностики стану сформованості міжетнічної толерантності (Л. Дзюбко [6], С. Калаур [7] та ін. Вітчизняні науковці О. Дубасенюк, В. Малиновський, Г. Рогальова, Н. Сейко, Н. Якса, та ін. акцентують увагу на поліетнічному характері освітнього середовища.

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 013 «Початкова освіта» важливо забезпечити відповідні умови, які сприяють засвоєнню студентами знань та цінностей як своєї, так і інших етносів, що відрізняються за національними особливостями через мову і культуру з метою формування поваги до їхньої мови, звичаїв та вірувань.

Як показує практика, в силу того, що питання формування міжетнічної толерантності стало об'єктом дослідження порівняно недавно, в психолого-педагогічній літературі з'явилися ідеї та пропозиції щодо реалізації конкретних дій, методів, які формують толерантність у спілкуванні з представниками інших етнічних груп. У ході дослідження було з'ясовано, що ґрунтовного вивчення потребують методологічні та практичні аспекти, що впливають на її формування. Для цього необхідно вирішити певні організаційні моменти, а саме: яким чином необхідно впливати на студентську аудиторію; розробити методи, форми, прийоми, метою яких і буде формування міжетнічної толерантності.

Мета статті висвітлити методичні та практичні аспекти формування міжетнічної толерантності та проаналізувати отримані результати щодо сформованості її компонентів у майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки в магістратурі.

Теоретичними основами дослідження визначено довідниково-енциклопедичну та наукову психолого-педагогічну літературу щодо: професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; змісту поліетнічного освітнього середовища початкової школи; формування міжетнічної толерантності в процесі фахової підготовки у ЗВО. Нормативна

база нашої статті базується на законах України («Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.)), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013 р.), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» (2018 р.), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018 р.) й ін. нормативних документах, що зумовлюють організацію освітнього процесу у ЗВО, а також директив, які регламентують професійну діяльність учителів початкової школи й визначають вимоги до їх професіоналізму та компетентності у площині НУШ. Поліетнічність української державності відображена передусім у преамбулі Конституції України, причому вважається, що її текст свідомо сформульовано таким чином, щоб вона сприяла консолідації українського суспільства, а, отже, й досягненню міжнаціональної злагоди і толерантного ставлення представників різних національно-етнічних спільнот один до одного. Безпосередньо міжетнічна толерантність в українському законодавстві позиціонується в «Декларації прав національностей України» (1991 р.) та Законі України «Про національні меншини в Україні» (1992 р.).

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Українським школам, де навчаються представники різних етнічних груп з різною культурою, звичаями, укладом і менталітетом, властивий поліетнічний характер освітнього середовища, що пояснює значимість проблем, пов'язаних з подоланням певних ускладнень у взаємовідносинах між учасниками освітнього процесу. Головним чином на формування культури спілкування в освітньому процесі накладає відбиток національна особливість кожного етносоціуму, своєрідність традицій, стереотипів поведінки, тих рис національного характеру, які склалися протягом усієї історії кожного етносу. У таких умовах завдання формування міжетнічної толерантності у майбутніх педагогів, що прийдуть на роботу в Нову українську школу з багатонаціональним складом учнів набуває особливої актуальності.

Поділяємо позицію В. Євтуха [3, с. 140–148] у тому, що феномен «поліетнічність» є багатограним і комплексним соціокультурним феноменом, що представляє собою очевидний маркер ідентичності. У процесі дослідження з'ясовано, що «поліетнічне освітнє середовище» розглядається як середовище, в якому взаємодіють суб'єкти освіти, що належать до різних етносів. У нашому розумінні поліетнічне освітнє середовище поєднує різні умови життєдіяльності дитини та її соціальну поведінку, охороняє традиції, відкриває нові культурні й міжетнічні перспективи, забезпечує відкритість, знайомить з різноманіттям як традиційних культурних зразків і норм поведінки, а також формує здатність приймати етнічні групи і дбайливо до них відноситися. Тобто таке освітнє середовище представляє собою установу з багатокультурним контингентом, що включає багатонаціональний і різноконфесійний склад, та є простором позитивної взаємодії. У цьому середовищі проходить активне залучення усіх суб'єктів освітнього процесу до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей, а також створюється простір для позитивної взаємодії усіх представників різних етносів, з метою максимального задоволення їхніх освітніх потреби. У початковій школі повинно активно функціонувати саме таке поліетнічне освітнє середовище, яке буде фактором відродження етносів, гармонізації міжетнічних відносин.

Курс вітчизняної освіти на європейський освітній процес вимагає відповідної професійної підготовки учителя початкової школи, який би відповідав вимогам сучасного поліетнічного середовища. Особистість майбутнього вчителя початкової школи є індивідуальною та неповторною у власному культурному розвитку, а тому його становлення має об'єднувати всі прояви гуманності людини незалежно від національного та соціального становища. Поділяємо позицію О. Кондратьєвої [8] про те, що важливим фактором становлення майбутнього педагога є взаємодія освіти та культури, що необхідним загальним фоном та той же час змістом освіти. З огляду на це процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи має

забезпечуватися дією культурних механізмів, форм та змісту освітнього процесу, та бути спрямований на формування міжетнічної толерантності.

Проведене узагальнення напрацювань Г. Кожухаря, Е. Заредінової й Т. Фокіної, було сформульовано авторське трактування наукової дефініції міжетнічна толерантність, яку розуміємо як систематизуючу якісну характеристику особистості, яка свідчить про внутрішню гармонію, розвинуту здатність до самоконтролю й самокорекції з представниками різних етносів та сприяє налагодженню психологічно комфортної ситуації для ефективної діяльності на засадах позитивного синергічного ефекту. На основі міжетнічної толерантності майбутній педагог має змогу якісно оволодіти предметно-ціннісною формою перетворення діяльності у якій відображається рівень розвитку багатонаціонального українського суспільства.

Дедуктивний аналіз публікацій іноземних фахівців М. Кранстона (M. Cranston) [9] і П. Нікольсона (P. Nicholson) [10] дав нам можливість прийняли рішення розглядати міжетнічну толерантність як невід'ємний компонент світогляду майбутніх учителів початкової школи, що сприяє утворенню особливого світовідчуття. В основу міжетнічної толерантності покладено теоретичну (культура мислення), практичну (культура діяльності та поведінки) та духовно-практичну (культура почуттів та спілкування) форми відношення до дійсності. До основних рис учителя, що є міжетнічно толерантним, віднесено активність, компроміс й розумну поступливість, готовність до діалогу, несумісність з монополізмом.

На основі вивчення психолого-педагогічної літератури у структурі міжетнічної толерантності виокремлюємо такі компоненти:

– мотиваційно-ціннісний, який охоплює сукупність особистісних мотивів, прагнень, ідеалів, поглядів, сформованість інтересу до міжетнічної взаємодії, усвідомлення її значення як необхідної передумови успішності професійної діяльності в поліетнічному освітньому середовищі початкової школи;

– когнітивно-пізнавальний, що базується на знаннях особливостей рідної національної культури, та інших етнічних культур (цінності, традиції, звичаї), а також на знаннях норм і правил міжнаціональних відносин;

– діяльнісно-поведінковий, що передбачає сформовану систему умінь, навичок та практичних дій, які виражаються в розумінні й оцінці різних фактів, явищ, процесів у соціальній поведінці та діяльності майбутнього педагога в поліетнічному середовищі початкової школи;

– рефлексивно-творчий, який опирається на узгодженні рефлексивної сфери і креативної діяльності та передбачає належний рівень рефлексії щодо сформованості особистісних якостей, необхідних для прояву міжетнічної толерантності в типових та нетипових ситуаціях взаємодії з носіями різних етнічних груп в поліетнічному освітньому середовищі початкової школи та творчий підхід до цієї діяльності [11].

У ході дослідження було виокремлено конкретні показники усіх компонентів міжетнічної толерантності, а також виокремлено високий (творчий), достатній (продуктивний), середній (задовільний), низький (репродуктивний) рівні сформованості міжетнічної толерантності у майбутніх учителів початкової школи. У нашому баченні, високий рівень міжетнічної толерантності – це ідеал, до якого потрібно прагнути, тоді як достатній рівень – це рівень який свідчить про наявність у студентів міжетнічної толерантності, середній рівень означає часткову несформованість у студентів певних компонентів міжетнічної толерантності, а низький рівень доводить те, що всі компоненти міжетнічної толерантності не сформовані належним чином. Вважаємо, що лише ті майбутні учителі, яким притаманний високий (творчий) та достатній (продуктивний) рівні міжетнічної толерантності зможуть постати перед учнями та колегами цікавою і яскравою особистістю з притаманною ініціативою, творчо і активно відстоювати свою етнічну ідентичність та з креативним мисленням і сформованим прагненням до новаторства відстоювати права усіх учасників поліетнічного освітнього середовища початкової школи.

Належне місце відведено діагностиці, що дало нам можливість виражено підійти до організації констатувального етапу експерименту (табл. 1).

Таблиця 1

Діагностичний інструментарій для визначення рівня сформованості міжетнічної толерантності в майбутніх учителів початкової школи

Показники	Діагностичний інструментарій
мотивація до вдосконалення міжетнічної толерантності	1) Тестування на визначення мотивації навчання в ЗВО (за Т. Ільїною та І. Мельничук); 2) Діагностика мотивації до успіху (за Т. Елерсом в авторській інтерпретації)
стійкість інтересу до вивчення іншої культури	1) Методика особистісного диференціала (за Г. Солдатовою); 2) Тест установок особистості на себе (за М. Кун і Т. Макпартлендом)
орієнтація на загальнолюдські цінності	1) Діагностичний опитувальник «Ціннісні орієнтації» (за М. Рокичем); 2) Тест культурно-ціннісних орієнтацій (за Л. Почебут в авторській інтерпретації)
повнота й усвідомлення знань про міжетнічну толерантність	1) Анкета для самоаналізу повноти знань про стан поліетнічного освітнього середовища початкової школи (авторська розробка); 2) Комплексне опитування для дослідження рівня теоретичних знань про міжетнічну толерантність майбутніх учителів, що працюватимуть у початковій освіті (авторська розробка)
полікультурна компетентність	1) Методики незакінчених речень для дослідження сформованості полікультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів (авторська розробка); 2) Анкета для виявлення рівня полікультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи (авторська розробка)
соціальна активність у відстоюванні прав та свобод представників свого й інших етносів	1) Анкета для визначення здатності до активного діалогу з представником іншої національності (авторська розробка); 2) Опитувальник «Спрямованість на пізнавальну активність» (за Курдюковою в авторській інтерпретації)
шанобливе ставлення до представників іншого етносу	1) Опитувальник-оцінка комунікативного контролю в спілкуванні (за М. Снайдером в авторській інтерпретації); 2) Тест «Оцінка вмінь говорити та слухати» (за У. Маклен, в авторській інтерпретації)
позитивна етнічна ідентичність	1) Методика діагностики типів етнічної ідентичності (за Г. Солдатовою й С. Рижовою в авторській інтерпретації); 2) Опитувальник «Оцінка рівня контактності особистості» (за Т. Сулімовою)
відсутність негативних етнічних стереотипів	1) Тестування «Шкала соціальної дистанції» (за Е. Богардусом в авторській інтерпретації); 2) Методика діагностики загальної комунікативної толерантності (за В. Бойко)
здатність до рефлексії	1) Опитувальник для діагностики вираженості рефлексії (за А. Карповим); 2) Діагностика особистісної гнучкості/ригідності (за В. Бойко)
прояви комуні-	1) Тест «Чи толерантна я людина» (за С. Калаур);

кабельності, прагнення співпраці	до	2) Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (за Г. Солдатовою, О. Кравцовою, О. Хухлаєвою, Л. Шайгеровою)
сформованість емпатії		1) Методика діагностики рівня емпатії (за І. Юсуповим); 2) Опитувальник на визначення емпатійних здібностей особистості (за В. Бойко, адаптована автором)

До констатувального етапу експериментального дослідження, що організовано у листопаді-грудні 2016 р. залучено 185 магістрантів спеціальності 013 «Початкова освіта» та 45 викладачів випускових кафедр таких ЗВО, як Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Мукачівський державний університет, Херсонський державний університет, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Житомирський державний університет імені Івана Франка. З'ясовано, що високий рівень сформованості усіх показників міжетнічної толерантності мають лише 15,14%, тоді як 40,54% мають середній рівень. У табл. 2 представлено загальні результати констатувального етапу експериментального дослідження.

Таблиця 2

Результати сформованості міжетнічної толерантності майбутніх учителів початкової школи (констатувальний етап експерименту (n=185))

Компоненти	Рівні сформованості							
	Низький		Середній		Достатній		Високий	
	аб. од.	у %	аб. од.	у %	аб. од.	у %	аб. од.	у %
Мотиваційно-ціннісний	18	9,73	74	40,00	62	33,51	31	16,76
Когнітивно-пізнавальний	28	15,14	79	42,70	54	29,19	24	12,97
Діяльнісно-поведінковий	21	11,35	72	38,92	65	35,14	27	14,59
Рефлексивно-творчий	20	10,27	75	40,54	59	32,97	31	16,76
Загальні результати	22	11,89	75	40,54	60	32,43	28	15,14

Таким чином, констатувальний етап експериментального дослідження підтвердив той факт, що магістранти спеціальності 013 «Початкова освіта» усвідомлюють вагомість міжетнічної толерантності для майбутньої професійної діяльності у поліетнічному освітньому середовищі початкової школи. Резюмуючи відзначимо, що у ході аналізу отриманих результатів з'ясовано, що без спеціальної та системної роботи домогтися того, щоб майбутні учителі початкової школи були готові до професійної діяльності в поліетнічному середовищі та мали високий і достатній рівень сформованості усіх компонентів міжетнічної толерантності складно. Результати констатувального етапу експерименту доводять стихійність формування міжетнічної толерантності, також засвідчують потребу цілеспрямованої діяльності з формування міжетнічної толерантності у майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки в магістратурі. Отримані результати доводять, що без спеціальної та системної роботи домогтися високого та достатнього рівня сформованості усіх компонентів міжетнічної толерантності складно.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, нині важливою тенденцією професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи є відкритість до інших культур, що передбачає особистісно-культурний розвиток особистості на основі залучення до крос-культурної діяльності, формуючи відкритість до інших культур, цінностей та поглядів, що підвищує цінність міжетнічної толерантності. Належний рівень сформованості міжетнічної толерантності є ознакою відкритості та професійної компетентності педагога. У практичному ракурсі міжетнічна толерантність в поліетнічному освітньому середовищі початкової школи виражається в прагненні досягти взаємної поваги, розуміння і узгодження різномірних інтересів і точок зору без застосування тиску, переважно методами роз'яснення і переконання.

У ході дослідження проаналізовано сутність та визначено компоненти і показники міжетнічної толерантності, а також виокремлено спектр

діагностичних методик, який дозволив встановити реальну картину стану сформованості компонентів (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-поведінковий, рефлексивно-творчий) міжетнічної толерантності майбутніх учителів початкової школи, які закінчували навчання в магістратурі.

Враховуючи з отриманих результатів, ухвалено рішення про доцільність організації формувального етапу експерименту, що базуватиметься на оптимізації процесу формування міжетнічної толерантності, шляхом впровадження авторської системи. Ці аспекти і будуть покладені в основу наших подальших напрацювань

Список використаних джерел

1. Андрієвський Б. М. Толерантність як засіб міжнаціональної культури спілкування. *Таврійський вісник освіти*. 2005. № 1. С. 109–116.
2. Фокіна Т. Ю. Толерантність у сучасному світі. *Таврійський вісник освіти*. 2004. № 1. С. 136–139.
3. Євтух В. Б. Поліетнічність як конструкт *modus vivendi*. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2014. № 4. С. 133–154.
4. Скворцова С. О. Методична компетентність учителя початкової школи. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Херсон : ХДУ, 2014. Випуск 65. С. 254–259.
5. Тишик І. С. Формування професійної готовності майбутнього викладача історії до виховання міжетнічної толерантності студентів в процесі навчання в магістратурі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кропивницький. 2019. 248 с.
6. Дзюбко Л., Гриценко Л. Діагностика навчальної мотивації : збірник методик. К. : Шкільний світ, 2011. 128 с.
7. Калаур С. М. Характеристика толерантності як показника готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності. *Педагогічні науки : Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. № 3 (54). С. 121–126.
8. Кондратьєва О. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи (на засадах лінгвокраїнознавчого підходу): дис. канд. пед. наук. : 13.00.04. Київ. 2016. 20 с.
9. Cranston M. John Locke and the Case for Toleration. *John Locke : A Letter Concerning Toleration in Focus* / Eds. J. Horton, S. Mendus. London, N.Y. : Routledge, 1991. P. 38–46.
10. Nicholson P. Toleration as a Moral Idea. *Aspects of Toleration* / Eds. J. Horton, S. Mendus. London, New York :Methuen and Co. Ltd., 1985. P. 111–119.
11. Атрощенко Т. О. Сутність феномену «міжетнічна толерантність». *Педагогічні науки*: зб. наук. праць Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. №2 (57). С. 27–31.

Tatiana Atroshchenko. The formation of interethnic tolerance of future primary school teachers: results of a research

The article has dealt with the importance of interethnic tolerance for the practical activity of future primary school teachers that are studying in the magistracy. In particular, it has been found that at primary school educational environment, impatience

and intolerance towards representatives of certain minorities, migrants and displaced persons, so the teacher should have interethnic tolerance. A multi-ethnic educational environment is an institution with a multicultural contingent, comprising a multinational and multi-denominational structure, and a space of positive interaction. In this environment, all subjects of the educational process are actively involved in national and universal spiritual values, as well as a space for positive interaction of all representatives of different ethnic groups, in order to maximize their educational needs. Interethnic tolerance is understood as a systematic qualitative characteristic of a person, which testifies to internal harmony, developed ability to self-control and self-correction with representatives of different ethnic groups and helps to establish psychologically comfortable situation for effective activity on the basis of positive synergistic effect. In its structure the motivational-value, cognitive, activity-behavioral, reflexive-creative components and concrete indicators, as well as high (creative), sufficient (productive), medium (satisfactory), low (reproductive) levels have been distinguished. For the sake of clarity, diagnostic tools were developed during the experimental research to determine the level of formation of interethnic tolerance of future elementary school teachers in the course of master's training. The ascertaining stage of the experimental research has been organized on the basis of seven higher educational establishments to which undergraduates students of specialty 013 "Primary education" have been involved. The obtained results have proved the spontaneity of the formation of interethnic tolerance and showed the need for purposeful activity for its formation in the process of professional training at the Master's degree.

Key words: interethnic tolerance; multiethnic educational environment; future primary school teachers; formation of interethnic tolerance; ascertaining stage of the experiment; results.

References

1. Andriievskiy B. M. (2005) Tolerantnist yak zasib mizhnatsionalnoi kultury spilkuvannia. *Tavriiskiy visnyk osvity*. [Tolerance as a means of inter-ethnic communication culture]. № 1. S. 109–116. [in Ukrainian]
2. Fokina T. Yu. (2004). Tolerantnist u suchasnomu sviti. [Tolerance in the modern world] *Tavriiskiy visnyk osvity*. № 1. S. 136–139. [in Ukrainian]
3. Yevtukh V. B. (2014) Polietnichnist yak konstrukt modus vivendi. [Polyethnicity as a construct of modus vivendi] *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*. № 4. S. 133–154. [in Ukrainian]
4. Skvortsova S. O. (2014). *Metodychna kompetentnist uchytelia pochatkovoï shkoly*. [Methodical competence of elementary school teacher] *Pedahohichni nauky : zb. nauk. prats. Kherson : KhDU. Vypusk 65*. S. 254–259. [in Ukrainian]
5. Tyshyk I. S. (2019). *Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnoho vykladacha istorii do vykhovannia mizhetnichnoi tolerantnosti studentiv v protsesi navchannia v mahistraturi* [Formation of the professional readiness of the future history teacher to foster students' interethnic tolerance in the process of studying in the magistracy]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kropyvnytskyi. 248 s. [in Ukrainian]
6. Dziubko L., Hrytsenko L. (2011). *Diahnostyka navchalnoi motyvatsii : zbirnyk metodyk*. [Diagnosis of educational motivation: a collection of techniques]. K. : Shkilnyi svit,. 128 s. [in Ukrainian]
7. Kalaur S. M. (2016). *Kharakterystyka tolerantnosti yak pokaznyka hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery do rozviazannia konfliktiv u profesiinii diialnosti* [The description of tolerance as an indicator of readiness of future specialists of social sphere to resolution of conflicts in professional activities] . *Pedahohichni nauky : Naukovyi visnyk Mykolaiivskoho natsionalnoho*

universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Mykolaiv : MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. № 3 (54). S. 121–126. [in Ukrainian]

8. Kondratieva O. M. (2016). Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly (na zasadakh linhvokrainoznavchoho pidkhodu) [ormation of multicultural competence of future primary school teachers (based on the linguistic-regional approach)]: dys. kand. ped. nauk. : 13.00.04. Kyiv.. 20 s. [in Ukrainian]

9. Cranston M. John Locke and the Case for Toleration. John Locke : A Letter Concerning Toleration in Focus / Eds. J. Horton, S. Mendus. London, N.Y. : Routledge, 1991. P. 38–46.

10. Nicholson P. Toleration as a Moral Idea. *Aspects of Toleration* / Eds. J. Horton, S. Mendus. London, New York :Methuen and Co. Ltd., 1985. P. 111–119.

11. Atroshchenko T. O. (2017) Sutnist fenomenu «mizhetnichna tolerantnist». [The essence of the phenomenon "interethnic tolerance".] *Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Mykolaiv: MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. №2 (57). S. 27–31.*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>